

Avantgárd gesztus, apostoli póz

Németh Péter Mikola:
VisszaSejtesít
Napkút Kiadó – Magyar
Műhely Kiadó – Cédrus
Alapítvány, 2008.

Németh Péter Mikola *VisszaSejtesít* című – több műfajú – könyve már a könyvtáblája révén magával ragad. Csorba Simon László „poentilista” grafikája modern turini lepel, jóllehet a gomolygás-szerű ködben csak egy arcot rejt magában. Krisztusét, a szenvedő emberét, magát a követhetetlen és mégis bennünk élő kozmoszt? A kitűnő festőművész-grafikusét, akitől nem idegen, mert emberarcú, a krisztusi póz? A versek szerzőjét, aki performanszaiban ugyan átéli a golgotai utat – az ember élete és az átvállalt keresztút a születés és a halál közötti szenvedés (egyúttal boldogság-öröm) jelképe –, mégis a földpárnára hajtja fejét (az utalásos póz letagadhatatlan), azt hívén, hogy az anyaggal való egysüléssel mint a bűnmegvallás s az átszellemülés hatékony eszközével egyben megtisztulhat is?

Egyáltalán, szükséges-e megtisztulni? A világ mocsokkal elöntött terepén – nemcsak a természetet, ám az ember erkölcsét is károsító véghetlen veszedelmekre gondolok –, s aki a művészetet akarja szembeállítani evvel a (mondjuk ki!) zülléssel, az szinte magára marad. Magára maradt, ezért világméretű avantgárdja ma is megkérdőjelezhetik, Kassák Lajos is, és magára maradt a szó törékeny monstranciáját a maga törékenységében égne emelő Pilinszky János is. Németh Péter Mikola ezt az egymástól távoli két pontot feszíti ki, hogy különleges produkciójában – megannyi látványelemet (grafika, fotó, test- és tájköltészet, installáció, stb.) fölhasználva – végigegyensúlyozhasson a kötélén. Igehirdetése, mert a prófétai póz sem idegen tőle, a látható, fogható, tapasztalható valóságot mítoszi tartalmakkal ruhazza föl, s látomásról látomásra építi föl a maga oltárát.

Hát persze, hogy gondolati (többek közt a Távolság-Kelet filozófiájával is érintkező) költészetet művel. Mintha egyetlen szó is – ebből a szempontból tanulságosak az *Előjáték(ok)* egyszavas versei (ihletbitő; szárnysegetlen; eszmerengve) – a világ katedrálisához nélkülözhetetlen téglá volna. Egy személyben akarja átélni – valaminő sajátságos kozmikus parancshoz igazodva – a születés és halál földtörténet mélységű drámáját, hogy önmagát szétszétva (krisztusi póz!) megválthassa a világot. Ebben a forró – a test és az elme útját mindig forrpon ton tartó – készenlétben nem kevés artistikus mozzanat van, de épp ettől a művésziességtől válik színháza szó rakoztató – a velencei lagúnák fürdető báját a világ

összes gulágijával összekapcsoló – erkölcsi példázattá: a szenvedés boldogságának örömevé.

Hogyan írja az *In illo tempore?* „Az alkotó folyamatban a kozmogóniai cselekedet megismétlésével a világegyetem újjászületésekor az idő, amelyben élek, s két lélegzet között a »Lenni, vagy nem lenni!« állapotát »gyakorolom«, olykor önfeledten, s amiben súlyos művészeti léttel kívánok földi létemben jelenvalóvá válni, szinte észrevétlenül kivetítődik a mitikus időbe. Minden rituális teremtő akarathoz, költészetnek, zenének, performansznak, happeningnek, színháznak, filmnek, a legegyszerűbb akciónak, mozdulatnak és gesztusnak *In illo tempore* kell megtörténnie ahhoz, hogy hiteles legyen.»

Papp Tibor, a párizsi Magyar Műhely egyik pópájának születésnapjában valójában a köszöntött (minden avantgárdon inneni és túli, jobbára a kozmikus zenében tobzódó), Weöres Sándor veri a dobát, s Németh Péter Mikola *VisszaSejtesít* című poémájában úgy szólítja meg – most már a hetvenéves Papp Tiborban – az újabb, immár általa ünnepezt író, hogy ebben a hármas hangzattanban – nem mintha Weöres vagy Papp súlytalan volna – övé lesz a karakteres szólás. Filozofikus groteszkje sámánisztikus tájakat éppúgy megidéz, mint – szarkasztikus erővel – bibliai s néprajzi fogantatású, profánabb profánabb vadonokat (ÁLMOT HÁMOZ AZ EMBERISÉG / Vaddisznó az olajfák hegyén). S nemkülönben, egyéb mitológiai mélyfúrások mellett, wagneri parafrázissal is sokkol: „Üveggé hűlő vizeken / asztalos munkát végez a tenger. Szentségtörés ez a vers a pénzé degradált létről, ugyanakkor a magunkba megteremtett (megteremthető?) ünnepi tisztás fanyarságában mitikus mosolya is. Ez, szerencsére, nagymértékben különbözik a Népdal-szerű és Műdal-szerű poénkodástól (az avantgárd szerző könnyű kézzel dolgozván is legyen fegyelmezett!), mert a nyelv nem csupán keresi magát benne, ám – leleményes tipográfiával (betűnagyság, -minőség, -típus) – létrehozza a viganó kert egyetlen lehetséges növényzetét: a pappos párizsi burjánzást (megannyi lelemény – „Sántavasárnap generálta litániák Disztichon Alfában” stb. – az életmű főbb pontjaira utal).

Az *Ars poetica* – Hommage à Pilinszky – megtévesztethet, hiszen nincs ember, aki az Isten ragyogását sajátjának érezhetné: „Már semmit sem tudok. / Csak ragyogni. Tündökölni / a kirakatok előtti napsütésben”. Persze a „Mi benned mennyei.” – „Ébredés. Inkarnáció. Újjászületés. Feltámadás. Reinkarnáció” – helyére teszi (helyére tenni igyekszik) a dolgokat. Németh Péter Mikola számára is „az isteni lényeg” előhívása a lényeges. A világban bolyongó ember sosem a – jóllehet csábító – tér-idő keresztjére van fölfeszítve, hanem a saját maga ácsolta

monstrumra. A művész eme alkotmány durva szálkás voltát úgy kerüli ki, hogy humorral emlékezésrétegeket (kultúrtörténeti, irodalom- és művészettörténeti eseményeket-műveket) omlaszt egymásra. Nincs egymástól távolabbi líravilág, mint Rózsa Endréé (*Elérhetetlen föld*) és Pilinszky Jánosé (*Harmadnapon*). Költőnk – nyilván a külön-világok előtt tisztelegve – mégis egymás mellett futtatja őket, hiszen halálaik (akárcsak az ajánlás szintjén), legalább is az apokaliptikus mélységek szerint (Pilinszkyénél mélység a magasság is), összetartoznak.

S ebben a végtelenné tágított körben a kitűnő gondolkodó – dzsesszmuzsikus, író – Szabados György a kanadai papköltővel, Tűz Tamással és a megátalkodott francia lírikussal, a montázs egyik legkorábbi alkalmazójával, Lautréamont-nal édestestvér. A műveikbe rejtett szenvedély okán? A külön(c)világok ellenére is egyazon harang – a furcsaságaiban, extrém voltában is az ember szabadságát hirdető én – kondulására hallgatva? Az Úr imája – számtalan fohász és ima-parafrázis tanúsítja – a játékból a fagyhalálba visszakeredező ember (mert csak próbák árán igazulhat meg) kiüttlalan cselekvés-sorozatáról szól. Aki a nem levésben találja meg önmagát; ez az a kút, melynek kötele (kérdés, van-e rajta veder) az égbe visz.

Ám a szimbólumnak sem utolsó üvegkoporsóban – láss csudát! – sosem Csipkerózsika alszik, hanem a világ összes bántását commedia dell' arte-szerűen visszautasító – önmagát a legkisebb gesztusában is bálványának tekintő, mi több ítélkező – éber művész. Ha labirintusban bolyong, akkor sincs jobban bezárva, mint minduntalan megnyilvánulni akaró exhibicionista énjében. Ez a ketrec természetesen föltörhető – Németh Péter Mikola Tamkó Sirató Károly-i gúnyal és Palasovszky Ödön avantgárd színházára utaló értelmiségi szarkazmussal föl is töri –, de minden harlekin-mozzanat ellenére sem a cirkusz arénájában érezzük magunkat, hanem valaminő megíratlan – ám annál jobban átérezhető – misztériumjáték színpadán. Ezt bizonyítják a bibliai idézetek, az összművészet (*Ekszpanzió!*) kozmosszal érintkező szálai, hagyomány

és avantgárd összeforrasztása (*Új ballada*), s nem utolsósorban a mítoszi terekre, különféle hiedelemvilágokba való kirándulás (*Jing – jang & Jang – jing*).

A válogatott és új versek – noha irodalmi alkotások esetében elsődlegesen a szöveg a lényeges – nem vagy kevésbé mutatnák karakteres arcukat, ha elmaradtak volna a képi megfelelők. A *VisszaSejtesít* című verses-

kötet vizuális teljesítménynek sem utolsó (alig van párja a kortárs magyar lírában). A megválasztott betűtípusok és leleményes tipográfiai alakzatok (közülük kiemelkedik az *Intermezzo*) nem csupán a szem érzékiségét növelik, de a belőlük kinövő sajátos logika révén (a látvány mint gondolatkiteljesítő, megértést segítő elem) közelebb visznek a jobbra extrém művek bonyolult világához is. Nem kell föltétlenül tudni, hogy Slavko Matkovic, a sokoldalú avantgárd művész a szabadkai Bosch+Bosch csoport egyik vezéregyénisége volt – Németh Péter Mikola a *Sörsonett* szöveg és képvilágával az ő emlékének áldoz –,

de aki ismeri a megidézett munkásságát, az előtt könnyebben fölsejlik a tehetségben meghúzódó, s végül azt fölzabáló drámai vég is. A könyvben szöveg és kép elementáris erejű kapcsolatban van egymással; a vizualításra különösen érzékeny költőn kívül ez Németh Zoltán Pál fotográfiáinak köszönhető. Itt elsősorban nem is annyira a különféle találkozók, performanszok dokumentum-felvételeire gondolok, hanem az olyan képkölteményekre, mint a *Virágvasárnap* (2006), a *Magyar skiz* (1986), a *Triptichon* vagy a *Felirat* (1982). S az egy-egy ciklus előtti, pauszpapíron lévő grafikák (valójában a montázsolt Németh Zoltán Pál-fotók) pedig a kötet legnagyobb művészet, Csorba Simon Lászlót dicsérik. Grafikai hálója annak ellenére, hogy rejtély, a versek szakrális volta általa még jobban megvilágosodik. Minthogy az idevarázsolt Krisztus-arcok a grafikus és a költő fizimiskájára egyként utalnak, a szenvedés mint érték – a világ általunk is megváltható – mindennél jobban kitetszik.

Szakolczay Lajos